

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Psychoanalytisch opleiden

AD BOERWINKEL

De opleiding tot psychoanalyticus is een kerntaak van de psychoanalytische verenigingen. Misschien wel dé kerntaak, de *raison d'être* van — wat betreft Nederland — de Vereniging voor Psychoanalyse, het Psychoanalytisch Genootschap, de Vereniging voor Psychoanalytische Psychotherapie en de Psychoanalytische Groep. Dat zal in België en in de rest van de wereld wel niet anders liggen, of het nu om bij de IPA aangesloten verenigingen gaat of om de «anderen». Het zware belang van de opleiding blijkt onder andere hieruit dat alle conflicten binnen of tussen de verenigingen te maken hebben met die opleiding. Opvallend genoeg meestal niet met de inhoud daarvan, maar wel met de organisatie, de structuur, de hiërarchie en dus met de macht. De opleidingscommissies lijken soms in betekenis te concurreren met de besturen en als bewaker van de cultuur en de mores van de vereniging het bestuur te overstemmen.

Maar daar wil ik het eigenlijk helemaal niet over hebben. Waar ik de aandacht op wil vestigen is dat er een veel groter opleidingscircuit bestaat, waarin de psychoanalyse een plek heeft, maar dat zich volledig onttrekt aan het zicht van de verenigingen en waarover zij zich ook niet druk maken. Nog steeds kunnen psychologiestudenten aan de Amsterdamse en Leidse universiteiten cursussen psychoanalytische theorie en praktijk volgen; en dat doen ze dan ook met enthousiasme. En bij verschillende psychiatrische opleidingsconsortia maakt de psychoanalytische psychotherapie deel uit van het opleidingsprogramma. Ook daar — of misschien juist daar, in de sfeer van biologische en *evidence-based* psychiatrie — lijkt het psychoanalytische gedachtegoed verwelkomd te worden als een regenbui in een droge woestijn. Bij de opleiding tot gezondheidszorg-psycholoog is de psychoanalyse een zeldzaamheid, maar bij de klinische-psychologieopleiding alweer minder, terwijl bij de sinds 2006 weer gestarte psychotherapieopleiding, al of niet geïntegreerd, de psychoanalyse een volwaardige plaats heeft behouden, zij het niet overal in Nederland.

Is de psychoanalyse dan niet in gevaar? Moeten we ons dan geen zorgen maken over de toekomst van ons vak? Bagatelliseer ik de bedreigingen? Jawel, ja en nee. Binnen de institutionele geestelijke gezondheidszorg neemt de psychoanalyse steeds meer een marginale positie in, hetgeen onder meer maakt dat psychotherapeuten in opleiding moeizaam aan voor psychoanalytische

behandeling geschikte patiënten kunnen komen, om nog maar te zwijgen van de daarbij behorende supervisie. We moeten ons wel zorgen maken, maar niet meer dan we altijd al deden. Psychoanalytische behandelingen passen nu eenmaal minder in het medische model van diagnose en behandeling, van klacht en oplossing. Maar, en daar gaat het me hier om, de psychoanalytische manier van kijken en werken past kennelijk wel nog steeds bij een aanzienlijk deel van de toekomstige psychotherapeuten, klinisch psychologen, kinderen jeugdpsychotherapeuten en -psychiaters.

Wat maakt de psychoanalyse, waarmee ik in dit verband gemakshalve alle hele en halve psychodynamische, freudiaanse en post-freudiaanse benaderingen aanduid, voor deze groepen nu zo bruikbaar en aantrekkelijk? Ik kan dat het beste laten zien door de beschrijving van een rollenspel, zoals we dat doen tijdens een van de eerste uren van een inleidende cursus psychodynamische psychotherapie. Daarbij moet ik eerst opmerken dat ik bij de rollenspelen van psychotherapeutische situaties aan de deelnemers vraag om — als patiënt — vooral zoveel mogelijk zichzelf te «spelen». Natuurlijk niet als het gaat om specifieke klachten of beelden, maar wel als het gaat om het oefenen van basale benaderingswijzen en interventies. Dit gaat niet altijd vanzelf en is onder meer afhankelijk van de mate van veiligheid in de opleidingsgroep, maar voor het aan den lijve ervaren van wat psychoanalyse is, voor de patiënt en voor de therapeut, acht ik deze manier van werken onmisbaar. In het rollenspel heeft de patiënt de opdracht te zeggen wat er in hem of haar opkomt en de therapeut om daar zo goed mogelijk naar te luisteren. De meeste deelnemers aan de bovengenoemde opleidingen werken al in de geestelijke gezondheidszorg en kennelijk leren ze daar vooral actief, probleemoplossend te werken. In ieder geval kost het hun de grootste moeite om alleen maar, *frei schwebend*, te luisteren: met hun aandacht bij de patiënt te zijn en bij wat hij bij de therapeut oproept. Er zijn vaak meerdere rondes van het rollenspel nodig om de therapeut uit zijn actieve en angstbezwerende opstelling te krijgen. En dan beleeft de cursist die zichzelf als patiënt speelt, op indrukwekkende wijze hoe onontkoombaar hij of zij terechtkomt bij een laag onder de anekdote of achter het probleem dat hij wilde aansnijden en dan beleven patiënt en therapeut, samen met de toekomstige collega-cursisten hoe de therapeutische relatie zich verdiept. Om nog maar niet te spreken van de tevredenheid van de docent.

Natuurlijk is er meer dan dit. Belangwekkende zaken als weerstand, overdracht en tegenoverdracht roepen bij de opleidingen veel herkenning en interesse op, maar het zijn toch vooral de aandacht en de tijd die aan het overdenken van wat er in de therapeutische sessie gebeurt besteed mogen worden, die de verrassing bij de cursisten en hun enthousiasme voor de psychoanalytische benadering wekken. Ook al worden ze vervolgens cognitief gedrags-therapeut.

Er valt dus nog veel goed werk te doen. Psychoanalytisch geïnspireerde docenten aller richtingen, verenigt U!